

Redefinice sexuálních deliktů: vznik, koncepce a (r)evolučnost redefiniční novely

Redefinition of Sexual Offences in Czech Criminal Law

Daniel Bartoň*

Abstrakt

V tomto článku popisuji proces, který v České republice vedl ke změně trestněprávní úpravy sexuálních deliktů. Analyzuji hlavní rysy právní úpravy účinné od 1. 1. 2025: trestnost sexuálního jednání proti seznatelné vůli druhého, vyloučení nepenetrativních sexuálních aktivit z trestného činu znásilnění, doplnění zákonné definice bezbrannosti, určení, že děti do dvanácti let jsou vždy bezbranné a koncepční pročištění trestného činu sexuálního nátlaku. Na základě analýzy české a evropské rozhodovací praxe dospívám k závěru, že rozsah kriminalizovaného jednání před redefinicí a po ní nemusí být velký v rovině právních norem, ale může být značný v aplikační praxi.

Klíčová slova

Znásilnění; redefinice; sexuální delikty; sexuální násilí; sexuální zneužívání; sexuální nátlak; sexuální útok; souhlas; projev vůle; trestní zákoník; promlčení.

Abstract

In this article, I describe the process that has led to changes in the criminal law relating to sexual offences in the Czech Republic. I analyse the main characteristics of the legislation effective from 1 January 2025: the criminalization of sexual acts against the cognizable will of another, the exclusion of non-penetrative sexual activities from the crime of rape, the addition of a statutory definition of defencelessness, the stipulation that children under twelve are always defenceless, and the conceptual clarification of the crime of sexual coercion. Based on an analysis of Czech and European case law, I conclude that the difference in the scope of criminalised conduct before and after these changes may not be substantial in theory but may be considerable in practice.

Keywords

Rape; Redefinition; Sexual Delicts; Sexual Violence; Sexual Abuse; Sexual Coercion; Sexual Assault; Consent; Manifestation of Will; Criminal Code; Statutes of Limitation.

* JUDr. Daniel Bartoň, LL.M. (Cantab), Ph.D., Evangelická teologická fakulta, Univerzita Karlova, Praha; advokát / Protestant Theological Faculty, Charles University, Prague, Czech Republic / E-mail: barton@etf.cuni.cz / ORCID: 0000-0001-8400-8605

Úvod

V českém veřejném prostoru v posledních letech rezonuje téma sexuálního násilí. Na povrch se dostávají příběhy sexuálního zneužívání ze současnosti i ze vzdálenější minulosti. Jednou z častých otázek vynořujících se z diskuse je, jaké sexuálně nevhodné chování by mělo být trestné. I když jde o mimořádně složitou a kontroverzní otázku, českým parlamentem prošla nebývale hladkým způsobem novela trestního zákoníku měnící koncepci hlavních sexuálních deliktů (dále „redefiniční novela“).¹

Kde se tato novela vzala? Jaký je její obsah? Jaký je její vztah k české a evropské rozhodovací praxi? A jak výraznou změnu vůbec představuje? To jsou základní otázky, na které se pokouším odpovědět v tomto článku.

1 Podhoubí pro změnu

Řada evropských zemí v uplynulých dekáдах opustila definici znásilnění založenou na fyzickém násilí, donucení nebo fyzickém odporu oběti. Místo toho se přiklonily k myšlence, že základním znakem znásilnění je absence souhlasu.² K tomuto trendu se přihlásil v dubnu 2002 Výbor ministrů Rady Evropy³ a v prosinci 2003 Evropský soud pro lidská práva v průlomovém rozsudku *M. C. proti Bulharsku*.⁴ Respektování tohoto standardu je následně zřejmé například z textu Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí vytvořeného v letech 2009–2011, obecného doporučení Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen č. 35 z roku 2017⁵ nebo z modelového zákona OSN o znásilnění z roku 2021.⁶ Je zajímavé, že se tento vývoj nepromítl do českého trestního zákoníku z roku 2009. Není to však překvapivé, protože sexuální násilí v té době nebylo v Česku předmětem široké společenské debaty. To se postupně začalo měnit v letech 2017–2019 v souvislosti s hnutím

¹ Jde o zákon č. 166/2024 Sb. ze dne 29. 5. 2024, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

² Přehled viz např. Right to be free from rape – overview of legislation and state of play in Europe and international human rights standards. *Amnesty International* [online]. 24. 11. 2018 [cit. 14. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/9452/2018/en/>. Skutková podstata znásilnění v právních řádech států, kde je znásilnění definováno na základě absence souhlasu. *Parlamentní institut* [online]. Srovnávací studie, č. 5.404, červen 2022 [cit. 14. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=186819>. UHNOO, S., ERIXON, S., BLADINI, M. The wave of consent-based rape laws in Europe. *International Journal of Law, Crime and Justice* [online]. 2024, roč. 77, červen [cit. 25. 10. 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2024.100668>

³ Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence. *Rada Evropy* [online]. 30. 4. 2002 [cit. 14. 7. 2024]. Dostupné z: <https://search.coe.int/cm?i=09000016805e2612>

⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 12. 2003, ve věci *M. C. proti Bulharsku*, stížnost č. 39272/98.

⁵ General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19. United Nations, Committee on the Elimination of Discrimination against Women, CEDAW/C/GC/35, 14. 7. 2017, odst. 33.

⁶ A framework for legislation on rape (model rape law). Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences. United Nations, General Assembly, A/HRC/47/26/Add. 15. 6. 2021.

#MeToo a římskokatolickými kauzami sexuálního zneužívání.⁷ Plnou pozornost veřejnosti pak na toto téma upřela kauza Dominika Feriho na konci jara 2021.⁸

Jen několik měsíců před veřejným vypuknutím této kauzy zahájily neziskové organizace Amnesty International a Konsent kampaň *Chce to souhlas* mající za cíl změnit trestněprávní definici znásilnění.⁹ V červenci 2021 se v Poslanecké sněmovně konal kulatý stůl k problematice sexuálního násilí,¹⁰ ale s ohledem na blížící se podzimní parlamentní volby nebylo realistické dosáhnout v daném roce jakékoliv legislativní změny. Nicméně politické strany si téma vzaly do předvolební kampaně a po říjnových volbách vytvořily v Poslanecké sněmovně Podvýbor pro problematiku domácího a sexuálního násilí, jehož členstvo sehrálo důležitou roli v politickém prosazení novely.¹¹

V roce 2022 svolal ministr spravedlnosti pracovní skupinu k sexuálním trestným činům, která měla hledat shodu mezi zástupci ministerstva (vlády), soudů, státního zastupitelství, advokátů a poslanců.¹² Vzhledem k tomu, že nepanovala shoda ani na tom, jestli je legislativní změna nutná, mělo státní zastupitelství připravit zvláštní zprávu týkající se sexuálně motivovaných trestných činů obsahující mimo jiné analýzu případů, které nebyly trestně stíhány z důvodu nedostatků textu zákona, ačkoliv by správně měly být kriminalizovány; výsledky této analýzy nebyly do dnešního dne zveřejněny. Ministr spravedlnosti si vyžádal od okresních a krajských soudů a Nejvyššího státního zastupitelství vyjádření k nastavení výše trestních sazeb u znásilnění, Legal Data Hub Právnické fakulty Univerzity Karlovy zpracoval na zakázku ministerstva spravedlnosti analýzu trestání znásilnění,¹³ Parlamentní institut zpracoval srovnávací studii zaměřenou na skutkové podstaty znásilnění¹⁴ a proběhlo několik seminářů a kulatých stolů.¹⁵

⁷ Srov. BARTOŇ, D. Postoj k obětem je výpovědí o společenství: reakce na sexuální zneužívání v českém náboženském kontextu. *Dingir*. 2022, roč. 25, č. 2, s. 48–51. ISSN 1212-1371.

⁸ Pro veřejnost kauzu otevřel článek RYCHLÍKOVÁ, A., ZELENKA, J., „Chování Dominika Feriho je veřejné tajemství.“ Ženy popsaly traumatizující zkušenosti s mladým politikem. *Alarm* [online]. 25. 5. 2021 [cit. 14. 7. 2024]. Dostupné z: <https://denikalarm.cz/2021/05/chovani-dominika-feriho-je-verejne-tajemstvi-zeny-popsaly-traumatizujici-zkusenosti-s-mladym-politikem/>

⁹ Srov. webové stránky kampaně dostupné z: <https://www.amnesty.cz/chcetousouhlas>

¹⁰ Kulatý stůl konaný pod záštitou Ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny a poslance Jakuba Michálka se uskutečnil 12. července 2021.

¹¹ HUŤOVÁ, I. Jak se mění zákony. Co vše se muselo stát, aby Česko konečně napravilo definici znásilnění. *Heroine* [online]. 7. 6. 2024 [cit. 14. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/spolecnost/jak-se-meni-zakony-co-vse-se-muselo-stat-aby-cesko-konecne-napravilo-definici-znasilneni>

¹² Pracovní skupina se sešla 13. 6. 2022, 30. 6. 2022, 6. 10. 2022 a 23. 3. 2023. Jednání pracovní skupiny se účastnili ministr spravedlnosti Pavel Blažek, jeho náměstci Antonín Stanislav, Karel Dvořák a Michal Franěk, legislativkyně ministerstva Pavla Belloňová a Lenka Trešlová, zmocněnkyně vlády pro lidská práva Klára Šimáčková Laurenčíková, soudce Nejvyššího soudu Jiří Říha, vrchní státní zástupkyně v Praze Lenka Bradáčová, poslankyně Klára Kocmanová a advokáti Lucie Hrdá a Daniel Bartoň.

¹³ DRÁPAL, J. Tresty za znásilnění jsou druhé nejprísnejší po vraždě. *Legal Data Hub* [online]. Studie 4/2023, červen 2023 [cit. 17. 8. 2024]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Dostupné z: https://www.prf.cuni.cz/sites/default/files/uploads/files/LDH_4_23.pdf

¹⁴ Parlamentní institut, 2022, op. cit.

¹⁵ Dne 17. 1. 2023 se pod záštitou Ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny uskutečnil odborný seminář na téma „Možné přínosy a rizika změny definice trestného činu znásilnění založené na souhlasu – příklady ze zahraniční praxe“, dne 12. 4. 2023 pod záštitou téhož výboru kulatý stůl na téma „Redefinice trestného činu znásilnění“ a dne 6. 6. 2023 pod záštitou senátního Výboru pro sociální politiku kulatý stůl na téma „Možné varianty definice trestného činu znásilnění“.

Z hlediska přípravy legislativy, která je založená na datech a vhodně reaguje na společenskou realitu, lze považovat za nedostatek, že se před přípravou legislativních návrhů nepodařilo komplexně vyhodnotit dosavadní praxi orgánů činných v trestním řízení v oblasti sexuálních deliktů; nebylo ani zpracováno standardní hodnocení dopadů regulace.¹⁶ Absence řádné analýzy nicméně není překvapivá v situaci, kdy český stát nezveřejňuje soudní rozhodnutí nižších soudů ve věcech sexuálních deliktů, ani nemá k dispozici informační systémy, ve kterých by bylo možné snadno sledovat postup jednotlivých případů trestním procesem a vyhodnocovat, jak často dochází k určitým událostem jako jsou např. odložení věci z důvodu promlčení nebo nezahájení úkonů trestního řízení z důvodu, že se policisté domnívají, že dané jednání není trestné. Statistické výkazy jednotlivých resortů jsou kusé a metodologicky rozrůzněné.¹⁷

V tomto ohledu setkání pracovní skupiny a získání reakcí některých soudců a státních zástupců přispěly k identifikaci problémů právní úpravy a aplikační praxe v oblasti sexuálních deliktů, se kterými se setkaly oslovené osoby. Šlo tedy o nepříliš reprezentativní sondu do české trestní justice, ze které vyplynula především následující témata: jako znásilnění není trestáno vykonání pohlavního styku přes slovní odpor oběti, pokud zároveň nedošlo k donucení nebo zneužití bezbrannosti;¹⁸ úzký výklad bezbrannosti, který nepokrývá např. paralýzu (zamrznutí) oběti; děti jsou z důvodu věku považovány bez dalšího za bezbranné pouze do cca 5-8 let věku; zahrnutí typově velmi rozdílných jednání do jedné trestní sazby, obzvláště u znásilnění, což vede k častému ukládání trestů pod tuto sazbu;¹⁹ neexistence kvalifikované skutkové podstaty při způsobení těžké újmy na zdraví u sexuálního nátlaku spáchaného zneužitím závislosti nebo postavení; délka promlčecí doby je v řadě případů kratší než doba, kterou oběti dle viktimologických poznatků potřebují na to, aby se s činem byly schopny někomu svěřit; nemožnost ukládání majetkových sankcí pachatelům sexuálních deliktů, což vede k tomu, že vymození náhrady újmy po odsouzených je náročnější pro oběti sexuálních deliktů než pro poškozené majetkovou trestnou činností;²⁰ nedostatečné vzdělávání soudců a státních zástupců v oblasti sexuálního násilí.

2 Legislativní zákruty a dálnice

Počet identifikovaných témat byl poměrně rozsáhlý, zvláštní zpráva státního zastupitelství stále nepřicházela a volební období Poslanecké sněmovny se blížilo do své poloviny. Pokud se měl řádný legislativní proces stihnout do konce volebního období, bylo nutné rozhodnout o charakteru zvažované novely. V úvahu přicházela především menší novela obsahující

¹⁶ Předseda Legislativní rady vlády v tomto ohledu udělal dne 20. 7. 2023 výjimku.

¹⁷ Srov. údaje obsažené ve Statistické ročence domácího a genderově podmíněného násilí v ČR za rok 2021. Úřad vlády České republiky [online]. 22. 9. 2022 [cit. 15. 8. 2024]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Statisticka_rocenka_DGNP_2023.pdf

¹⁸ Viz např. rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 9. 2. 2021, č. j. 56 T 7/2020-668.

¹⁹ Tj. využití institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody dle § 58 trestního zákoníku. K častosti užití tohoto institutu viz např. aplikace JakTrestame.cz, dostupná z: <https://jaktrestame.cz>

²⁰ Tj. oběti sexuálních deliktů nemohou využít postupu dle zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů.

nekontroverzní dílčí vylepšení, komplexní redefinice sexuálních deliktů nebo zahrnutí změn do větší novelizace trestních předpisů.

Ministerstvo spravedlnosti dostalo v dubnu 2023 na jednání představitelů koaličních a opozičních stran za úkol vypracovat dvě varianty redefinice sexuálních trestných činů. Jedna varianta měla vycházet z toho, že pohlavní styk bez souhlasu druhého představuje znásilnění (varianta *ano znamená ano*). Podle druhé varianty měl být za znásilnění považován pohlavní styk proti vůli druhého (varianta *ne znamená ne*). Ministr spravedlnosti dne 6. 6. 2023 skutečně představil veřejnosti dvě varianty, nicméně ani jedna z nich nepracovala s formulací *bez souhlasu* (byť ministerstvo spravedlnosti takový legislativní návrh připravilo). První představená varianta ponechala původní koncept trestného činu znásilnění a vytvořila nový trestný čin nesouhlasného pohlavního styku spočívající ve vykonání pohlavního styku proti vůli jiného. Druhá představená varianta definovala znásilnění jako pohlavní styk proti vůli jiného a pro méně závažné sexuální praktiky vytvořila nový trestný čin sexuálního útoku.²¹

Předložené návrhy se setkaly s tvrdou kritikou, a to především z důvodů nedostatečné definice bezbrannosti (chybějící zamrznutí oběti, děti by byly automaticky bezbranné pouze do 5 let věku), nejasného nebo nelogického vztahu mezi jednotlivými skutkovými podstatami, nepředstavení varianty založené na absenci souhlasu a možnosti ukládat za sexuální delikty peněžitě tresty.²² Kritika peněžitých trestů vzešla z představy, že by se pachatel mohl ze znásilnění vykoupit, když by mu vedle peněžitého trestu nebyl uložen žádný jiný; takový postup by s ohledem na obecná pravidla pro ukládání peněžitého trestu nebyl u většiny sexuálních deliktů možný,²³ nicméně ministerstvo spravedlnosti se nechtělo věnovat složitému vysvětlování, a proto se rozhodlo zahrnout rozšíření trestů za sexuální delikty až do pozdější novely komplexně měnící pravidla pro ukládání peněžitého trestu.²⁴

Na základě kritiky odborné veřejnosti a Podvýboru pro problematiku domácího a sexuálního násilí ministerstvo spravedlnosti připravilo přepracovaný návrh novely, který poslalo dne 17. 8. 2023 do mezirezortního připomínkového řízení.²⁵ Tento návrh definoval znásilnění jako penetrativní pohlavní styk vykonaný proti vůli jiného nebo zneužitím jeho bezbrannosti. Pro nepenetrativní pohlavní styk zavedl nový trestný čin sexuálního útoku.

²¹ ŘEPKA, V. Ministr spravedlnosti Pavel Blažek představil dvě možné varianty řešení trestního postihu nesouhlasného pohlavního styku. *Ministerstvo spravedlnosti* [online]. 6. 6. 2023 [cit. 17. 8. 2024]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/tiskove-zpravy/-/clanek/ministr-spravedlnosti-pavel-blazek-predstavil-dve-mozne-varianty-reseni-trestniho-postihu-nesouhlasneho-pohlavniho-styku>

²² Srov. např. KRÁSENSKÁ, D. Bezbranné je dítě jen do 5 let? Nová definice znásilnění budí kritiku. *Seznam Zprávy* [online]. 8. 6. 2023 [cit. 19. 8. 2024]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-prisnejsi-ochrana-deti-do-peti-let-nova-definice-znasilneni-budi-kritiku-232201>. HEJL, HROMKOVÁ, D. Chůť po oběti znásilnění říct ne? Návrhy ministra Blažka schytávají kritiku. *Aktuálně.cz* [online]. 14. 6. 2023 [cit. 19. 8. 2024]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zmena-definice-znasilneni/r~1843a03609f211eea873ac1f6b220ee8/>. RAMBOUSKOVÁ, M. „Vykoupit se“ z trestu za znásilnění? Ministerstvo formulaci zpřesní. *Seznam Zprávy* [online]. 23. 6. 2023 [cit. 19. 8. 2024]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-politika-vykoupit-se-z-trestu-za-znasilneni-ministerstvo-formulaci-zpresni-232986>

²³ Viz § 67 odst. 3 trestního zákoníku.

²⁴ Identifikační číslo materiálu v eKLEPu KORND3QJZZZ3.

²⁵ Identifikační číslo materiálu v eKLEPu ALBSCUSEM5LD.

Za bezbranné považoval děti mladší dvanácti let a osoby ve stavu, ve kterém nejsou schopny projevit svou vůli.

Připomínky k předloženému návrhu se zaměřily především na úzké pojetí bezbrannosti, které nedostatečně pokrývalo paralýzu oběti a nepamatovalo na situace, kdy schopnost oběti projevit svou vůli byla pouze omezena, ale nikoliv zcela vyloučena. Dále kritici upozornili na to, že navrhované texty nepokrývaly některá jednání, která by měla být trestná (např. zneužití tísně k dosažení sexuálního jednání nebo donucení k sebeukájení násilím).²⁶ Některá připomínková místa považovala celou změnu koncepce sexuálních deliktů za nepotřebnou nebo nežádoucí.²⁷

Ministerstvo spravedlnosti vzalo konstruktivní kritiku veřejnosti i připomínkových míst vážně a 16. 11. 2023 předložilo upravený návrh pro jednání vlády. Po provedení legislativně-technických úprav vláda text schválila 20. 12. 2023. Následně text zákona prošel zbylou částí legislativního procesu rychle a beze změn: 15. 1. 2024 byl rozeslán poslancům,²⁸ 7. 2. 2024 prošel prvním čtením, 14. 2. 2024 ho doporučil ke schválení ústavně-právní výbor, 9. 4. 2024 prošel druhým čtením, o den později byl schválen ve třetím čtení (pro návrh hlasovalo 168 poslanců a poslankyň, nikdo nehlasoval proti a jeden poslanec se zdržel), 29. 5. 2024 návrh schválil Senát (63 hlasů pro, 1 hlas proti a 4 se zdrželi) a 7. 6. 2024 jej podepsal prezident.

3 Základní stavební prvky redefinice

Redefiniční novela staví na následujících principech: sexuální jednání proti seznatelné vůli druhého je trestné a nepenetrativní sexuální aktivity nejsou znásilněním (mohou být jen jiným trestným činem). Redefiniční novela zároveň přidala do trestního zákoníku definici bezbrannosti, určila, že děti do dvanácti let jsou vždy bezbranné a koncepčně pročistila a vyjasnila trestný čin sexuálního nátlaku. Podívejme se nyní podrobněji na tyto základní stavební prvky novelizované právní úpravy.

3.1 Sexuální jednání proti seznatelné vůli druhého

Základním definičním znakem znásilnění je v českém právu od roku 1950 donucení oběti nebo zneužití její bezbrannosti pachatelem.²⁹ Varianta zneužití bezbrannosti zůstává i po novele a jejím obsahem se budu zabývat níže. Prvek donucení novela nahrazuje tím, že pachatel jedná proti seznatelné vůli oběti. Z jakého důvodu k této změně dochází a jaké to má praktické dopady?

²⁶ Srov. KOŠLEROVÁ, A. Novou definicí znásilnění si nepomůžeme. Nereflektuje mezinárodní úmluvy, míní právník. *iRozhlas.cz* [online]. 20. 9. 2023 [cit. 1. 9. 2024]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/znasilneni-legislativa-cesko-blazek-ministerstvo-spravedlnosti_2309201301_ank

²⁷ Např. Nejvyšší soud nebo Úřad pro ochranu osobních údajů. Později také Komise pro trestní právo Legislativní rady vlády.

²⁸ Šlo o sněmovní tisk č. 616.

²⁹ K vývoji trestněprávní úpravy znásilnění srov. ŠAFÁŘÍK, R. Znásilnění: donucení k pohlavnímu styku násilím, či absence souhlasu? In: ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, P. (eds.). *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 267–296.

Základním limitujícím faktorem konceptu donucení je, že se kazuisticky zaměřuje na jednotlivé způsoby, kterými pachatel překonává vůli oběti. Dlouhou dobu bylo trestné pouze donucení násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí.³⁰ Od roku 2010 je trestné také donucení násilím, které není bezprostřední, nebo hrozbou jiné těžké újmy (např. vyhozením z bytu³¹). Pokud oběť pachateli sdělí, že nemá o sexuální aktivity s ním zájem, je donucením situace, kdy pachatel překoná její vážně míněný odpor, neboť takový postup vyžaduje použití násilí. Stejně tak je za donucení považována situace, kdy oběť neklade odpor vzhledem k jeho beznaděжности (vyplývající např. z jednoznačné fyzické převahy pachatele) nebo z důvodu vyčerpání.³² Až po přijetí redefiniční novely Ústavní soud vyjasnil, že i podle právní úpravy předcházející redefinici je trestné nekonsenzuální sundání kondomu, tj. vynucený pohlavní styk bez použití kondomu.³³ Donucením však není případ, kdy oběť pouze důrazně vyjádří nesouhlas s pohlavním stykem nebo klade pachateli slovní odpor;³⁴ rozhodnutí, která by dle důvodové zprávy měla svědčit o opaku, nejsou případná, neboť v nich pachatel zároveň užil fyzické násilí.³⁵ Prostřednictvím konceptu donucení proto není možné plně chránit svobodu člověka rozhodovat o svém sexuálním životě, a to ani při doplnění o koncept zneužití bezbrannosti.

Aby trestní právo dostatečně chránilo sexuální autonomii jednotlivce, přesunula řada právních řádů v uplynulých dekáдах pozornost od způsobu překonání odporu oběti ke zkoumání vůle oběti, projevů této vůle nebo vzájemného souhlasu.³⁶ Mezi českými zákonodárci byla shoda, že by se Česká republika měla k tomuto proudu připojit. Sporné však bylo, ve kterých zemích hledat inspiraci a jestli použít formulaci zahrnující koncept vůle, nebo souhlasu. Ministerstvo spravedlnosti v důvodové zprávě uvádí, že se v jednotlivých zemích uplatňují dva koncepty znásilnění, kdy jeden je založen na nedostatku souhlasu (tzv. ano znamená ano, formulace bez souhlasu), druhý pak je založen na projevu nesouhlasu (tzv. ne znamená ne, formulace proti vůli nebo přes nesouhlas). S tímto dělením nebo s dělením zahrnujícím obdobné modely zaměřující se na přístup k pasivitě oběti běžně pracuje odborná literatura nebo monitorovací orgány jako GREVIO.³⁷

³⁰ Trestní zákony z let 1950 a 1961.

³¹ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1028/2017.

³² Srov. komentář k § 185. In: ŠÁMAL P. a kol. *Trestní zákoník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2023; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2020, sp. zn. 3 Tdo 1558/2019.

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2024, sp. zn. II. ÚS 527/23, odst. 125 a 126.

³⁴ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2014, sp. zn. 4 Tdo 924/2014, a ze dne 26. 6. 2002, sp. zn. 7 Tdo 236/2002, nebo rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 9. 2. 2021, č. j. 56 T 7/2020-668.

³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 11 Tdo 294/2014, a usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2023, sp. zn. IV. ÚS 3080/22.

³⁶ Viz např. studie Parlamentního institutu Skutková podstata znásilnění v právních řádech států, kde je znásilnění definováno na základě absence souhlasu, op. cit., rozsudek ESLP *M. C. proti Bulharsku*, op. cit., ŠAFARÍK, op. cit., nebo UHNOO a kol., op. cit.

³⁷ GREVIO. 4th General Report on GREVIO's activities. *Council of Europe* [online]. 2023 [cit. 20. 9. 2024]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/4th-general-report-on-grevio-s-activities/1680aca199>; HÖRNLE, T. The Challenges of Designing Sexual Assault Law. *Current Legal Problems*. Oxford: Oxford University Press, 2024, roč. XX, s. 1–31. DOI: <https://doi.org/10.1093/clp/cuae002>; HÖRNLE, T. a kol. *Sexual Assault: Law Reform in a Comparative Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2023. ISBN 9780198863397. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198863397.001.0001>

Nedomnívám se nicméně, že by pro účely české diskuse byla užitečná tato klasifikace nebo snaha přihlásit se k některému z těchto modelů. Mám za to, že přiřazení jednotlivých zemí ke zmíněným konceptům do značné míry záleží na tom, jak přeložíme formulace z cizích jazyků (jednotlivá slova nemají stoprocentní překryv) a nakolik zohledníme obsah souvisejících konceptů (např. bezbrannosti), obecné principy a aplikační praxi v daných zemích. Nesnadnost klasifikace ilustruje například odlišné přiřazení států k jednotlivým konceptům v důvodové zprávě k redefiniční novele a ve zprávě GREVIO. Jistou rozpolcenost vykazuje také sama důvodová zpráva k redefiniční novele, která sice konstatuje *pozitivní závazek států kriminalizovat všechny nekonsenzuální sexuální akty*, tj. nesouhlasné sexuální akty, ale zároveň odmítá vhodnost použití slova *souhlas* nebo *nesouhlas* v samotném legislativním textu.

Při uvažování o jednotlivých slovech a formulacích je na místě vzít v úvahu také tradice a zvyklosti jednotlivých právních řádů. Z tohoto pohledu je zajímavé, jak s pojmy *souhlas* a *vůle* pracuje český trestní zákoník. Termín *vůle* se v trestním zákoníku do redefiniční novely vyskytoval pouze na jednom místě, a to u trestného činu maření přípravy a průběhu voleb a referenda, který kriminalizuje poskytnutí prospěchu druhému, aby *volil nebo hlasoval v rozporu s nezávislým vyjádřením své vůle*.³⁸ Naproti tomu se pojem *souhlas* vyskytuje v trestním zákoníku relativně často. Je tomu tak například u svolení poškozeného jakožto okolnosti vylučující protiprávnost činu³⁹ nebo u trestných činů nedovolené přerušování těhotenství bez souhlasu těhotné ženy⁴⁰ a nedovolené přerušování těhotenství se souhlasem těhotné ženy.⁴¹ Ministerstvo spravedlnosti slovo *souhlas* zahrnuje i do návrhu novelizace trestního zákoníku, která zavádí nový trestný čin zneužití identity k výrobě pornografie a její šíření (dle důvodové zprávy je účelem postihuování *nekonsenzuální pornografie*, především tzv. *deepfakes*).⁴² Použití slova *souhlas* do definice znásilnění by se proto mohlo jevit jako jasná volba z pohledu konzistentního užití jazyka v českých trestních předpisech. Proč tedy zvítězilo použití slova *vůle*?

Dle důvodové zprávy k redefiniční novele je použití modelu založeného na seznatelné vůli *přílehlavější, neboť nezakotvuje trestní postih toho, kdo si aktivně nezjišťoval postoj oběti k sexuálnímu jednání*. Z této formulace je zřejmá obava z kriminalizace nedbalostního jednání pachatele, jako je tomu např. u švédského konceptu znásilnění z hrubé nedbalosti.⁴³ Tato obava však dle mého názoru není odůvodněná, protože k trestní odpovědnosti je v českém právu třeba úmyslného zavinění, pokud zákon výslovně nestanoví jinak.⁴⁴ Ze samotné formulace *kedo s jiným bez jeho souhlasu vykoná pohlavní styk* by proto bez dalšího nebylo možné vyvozovat trestní odpovědnost za nedbalost při zjišťování souhlasu, ale bylo by nutné se zaměřit na skutečnosti, ze kterých vyplýval souhlas či nesouhlas, tedy především na projevy vůle dané osoby.

³⁸ § 351 trestního zákoníku.

³⁹ § 30 trestního zákoníku.

⁴⁰ § 159 trestního zákoníku.

⁴¹ § 160 trestního zákoníku.

⁴² Identifikační číslo materiálu v eKLEPu KORND3QJZZZ3.

⁴³ Srov. Criminalization and Prosecution of Rape in Sweden. *Amnesty International* [online]. 2020 [cit. 20. 9. 2024]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/EUR4224262020ENGLISH.pdf>

⁴⁴ § 13 odst. 2 trestního zákoníku.

Důvodová zpráva dále považuje model založený na absenci souhlasu za příliš přísný, protože by trestal v *situaci, kdy není jasné, že druhá osoba s pohlavním stykem nesouhlasí*. Ani tento argument podle mého neobstojí, neboť otázka jasnosti daného souhlasu či nesouhlasu je předmětem dokazování; pokud z dokazování vyplyne nejasnost či nejistota ohledně (ne)souhlasu s pohlavním stykem, pak je na místě zproštění obžaloby na základě zásady *in dubio pro reo*.

Z těchto argumentů je zřejmé, že snaha přiřadit formulace skutkových podstat k jednotlivým modelům může snadno vést k neporozumění a zmatkům. Spíše než s dvěma (či více) oddělenými koncepty mi dává smysl pracovat s tím, nakolik se právní úprava jako celek (tj. včetně obecných ustanovení a principů) a aplikační praxe zaměřují na (1) vůli oběti, (2) projevy vůle oběti ve vnějším světě a (3) okolnosti, ze kterých podezřelý usuzoval nebo mohl usuzovat na souhlas oběti nebo jeho absenci.

Z tohoto pohledu mám za to, že rozdíl mezi formulacemi *proti vůli* a *bez souhlasu* by v české praxi nebyl značný. V obou případech je nutné hodnotit projevy oběti ve vnějším světě a to, jakým způsobem s nimi podezřelý naložil. Požadavek úmyslného zavinění by se vztahoval jak na projev vůle, tak na projev (ne)souhlasu. Vůle i souhlas jsou právně relevantní pouze v situaci, kdy jsou seznatelné, tedy kdy jsou projevené vůči vnějšímu světu. Tomu odpovídá např. i komentářová literatura ke svolení (souhlasu) poškozeného, dle které vždy musí být projev dostatečně určitý a srozumitelný, tzn. že musí být jasně patrný jeho obsah a vůle poškozeného.⁴⁵

Rozdíl mezi těmito formulacemi v praxi spočívá především v tom, na co orgány činné v trestním řízení zaměřují v první řadě svou pozornost: zda jsou to projevy vůle oběti, nebo celkový kontext ukazující na (ne)souhlasnost sexuálních aktivit. Obě varianty by při zodpovědném hledání, provádění a hodnocení důkazů měly vést k obdobným zjištěním, obzvláště při zohlednění štrasburské judikatury, která vyžaduje kriminalizaci každého nekonsenzuálního sexuálního jednání (*any non-consensual sexual act, tout acte sexuel non consensuel*).⁴⁶ Nicméně varianta *proti vůli* přenáší větší míru odpovědnosti na oběť a představuje pro ni větší zátěž (sekundární viktimizaci).

3.2 Vyčlenění nepenetrativního sexuálního jednání do samostatného trestného činu

Redefiniční novela rozlišuje mezi dvěma skupinami sexuálního jednání vykonaného proti seznatelné vůli druhého. Do první skupiny, která tvoří základní znak znásilnění, patří soulož nebo jiný pohlavní styk provedený srovnatelným způsobem (tj. především různé podoby vaginální, anální nebo orální penetrace). Druhou skupinu tvoří sexuální praktiky prováděné způsobem nesrovnatelným se souloží, tedy např. osahávání pohlavních orgánů, sebeukájení nebo obnažování (zjednodušeně jde o nepenetrativní sexuální jednání). Sexuální jednání obsažená ve druhé skupině jsou základním znakem nově vytvořeného trestného činu sexuálního útoku.⁴⁷

⁴⁵ ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, komentář k § 30.

⁴⁶ M. C. *proti Bulharsku*, op. cit., odst. 166.

⁴⁷ § 185a trestního zákoníku.

Základním důvodem pro rozdělení sexuálních praktik do těchto dvou skupin je snaha odstupňovat závažnost jednotlivých protiprávních jednání a usnadnit stanovení přiměřených trestů. V tomto ohledu zákonodárce vyslyšel stížnosti trestních soudců na přílišnou šíři trestného činu znásilnění, který od roku 2010 zahrnuje i osahávání pohlavních orgánů, což v praxi vede k častému využívání institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody. Dle důvodové zprávy široké pojetí znásilnění nepřijala ani veřejnost, která za znásilnění považuje jen činy provedené souloží či obdobným způsobem. Vyčlenění nepenetrativních sexuálních praktik do samostatného trestného činu proto může usnadnit orientaci veřejnosti v sexuálních deliktech.

Na druhou stranu, každé rozlišení vede ke sporům ohledně zařazení konkrétních jednání do jednotlivých skupin, obzvláště pokud má kategorizace vliv na výši trestní sazby. Tyto spory nepřispívají k právní jistotě a prodlužují délku trestního řízení. Z tohoto pohledu představuje zvolené rozdělení jednu z lepších možností dostupných u sexuálních deliktů, neboť oblast sporných případů by měla být relativně malá (např. povrchní vniknutí do genitálu ženy nebo zasouvání penisu do jiných míst než pochvy, análního otvoru a úst). Navíc toto dělení je běžné i v řadě jiných evropských zemí a redefiniční novela při jeho provedení pracuje s pojmy, které české trestní právo zná a jejichž výkladem se judikatura již zabývala.⁴⁸

3.3 Bezbrannost

České trestní právo vychází z poznatku, že kromě situací, kdy pachatel sexuálně jedná v rozporu s vůlí oběti, existují také situace, kdy oběť není způsobilá svou vůlí z určitých objektivních důvodů projevit. Tyto situace jsou zahrnuty v konceptu bezbrannosti, který trestní zákoník přímo nedefinoval. Rozhodovací praxe soudů zpravidla neměla problém pod bezbrannost podřadit situace, kdy oběť nebyla schopna vůbec vnímat situaci (např. z důvodu bezvědomí nebo silného ovlivnění drogou), nebyla schopna vyhodnotit podstatu a význam jednání pachatele (např. z důvodu mentálního poškození nebo velmi nízkého věku) nebo se nebyla schopna pachatelovu jednání účinně bránit, ačkoliv by tak učinit chtěla (např. z důvodu, že byla spoutaná).⁴⁹

V praxi však činily problémy situace, kdy oběť byla schopná vnímat dění okolo sebe, dokázala ho vyhodnotit, ale nedokázala svou vůlí projevit z důvodů přirozených reakcí organismu (např. z důvodu zamrznutí nebo naučené bezmocnosti). Potíže také činily případy, kdy byly schopnosti oběti pouze omezeny, ale nikoliv zcela vyloučeny (např. z důvodu opojení alkoholem). Navíc, tyto případy se zpravidla nedostávaly k projednání před trestními soudy, ale končily odložením ze strany policie. Vzhledem k tomu, že tato rozhodnutí mohla být přezkoumána pouze státním zastupitelstvím a v omezeném rozsahu Ústavním soudem, vyvíjela se judikatura jen velmi pomalu. Ilustrativním v tomto ohledu mohou být odložené případy obětí Dominika Feriho⁵⁰ nebo případ *Z. proti České republice*, ve kterém Evropský

⁴⁸ Srov. ŠČERBA, op. cit., s. 1522–1523, a UHNOO a kol., op. cit.

⁴⁹ Srov. ŠČERBA, op. cit., s. 1519–1520, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 3 Tdo 1296/2013.

⁵⁰ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2024, sp. zn. II. ÚS 527/23, a jemu předcházející rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení.

soud pro lidská práva shledal porušení čl. 3 a 8 Evropské úmluvy o lidských právech (dále „EÚLP“) z důvodu, že české orgány dostatečně nevzaly v potaz psychologický stav oběti, která se pachatelí svěřila s tím, že v důsledku předchozí traumatizace při sexuálním útoku zamrzne a není schopná projevit svůj nesouhlas.⁵¹

Za účelem vyjasnění těchto případů, shrnutí soudní praxe a usnadnění práce policii, u které zpravidla nelze očekávat dobrou znalost judikatury Evropského soudu pro lidská práva nebo Ústavního soudu, přistoupila redefiniční novela k vložení nového § 119a trestního zákoníku definujícího zneužití bezbrannosti. Za zneužití bezbrannosti považuje situaci, kdy *pachatel využije toho, že jiná osoba je ve stavu, v němž není schopna utvářet nebo projevit svou vůli nebo je její schopnost utvářet nebo projevit svou vůli podstatně snížena z důvodu bezvědomí, spánku, ovlivnění návykovými látkami, nemoci, zdravotního postižení, duševní poruchy, silného ochromujícího stresu, nízkého nebo vysokého věku, překvapení nebo jiného obdobného důvodu.*

Značné úsilí při přípravě textu této definice bylo věnováno tomu, aby bylo zřejmé, že pojem bezbrannosti zahrnuje všechny situace, kdy oběť neprojeví svou vůli z důvodu přirozených psychických a fyziologických reakcí na silný stres. Z hlediska trestní odpovědnosti by nemělo hrát rozhodující roli, jestli má příčina ochromení oběti charakter psychiatrické diagnózy (např. disociativního stuporu) nebo krátkodobé reakce na akutní stres (typicky označované jako *ztrnutí* nebo *zamrznutí*).⁵² Na ochromení oběti se také může podílet moment překvapení, který byl rovněž výslovně zahrnut mezi příklady důvodů bezbrannosti.

Pro úplnost je vhodné dodat, že koncept zneužití bezbrannosti se neuplatní jenom u sexuálních deliktů (znásilnění a sexuální útok), ale také v případech obecné přitěžující okolnosti,⁵³ definice násilí⁵⁴ a u několika dalších trestných činů.⁵⁵

3.4 Znásilnění z podstaty

Specifickým důvodem bezbrannosti je nízký věk oběti, se kterým se pojí nemožnost projevit svobodný a informovaný souhlas se sexuálním jednáním. Spornou otázkou v posledních letech nicméně bylo, do kolika let je na místě dítě automaticky považovat za bezbranné z důvodu věku, resp. od jakého okamžiku v životě dítěte je třeba provádět dokazování k jeho tělesné a duševní vyspělosti v sexuální oblasti. Pro sexuální jednání vůči dětem pod touto věkovou hranicí se běžně používá termín *znásilnění z podstaty* (v angličtině *statutory rape*), byť to může být v kontextu redefiniční novely zavádějící, neboť se automatická bezbrannost z důvodu věku vztahuje na trestné činy znásilnění i sexuálního útoku.

⁵¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 6. 2024, ve věci *Z. proti České republice*, stížnost č. 37782/21.

⁵² Zamrznutí a disociativnímu stuporu se podrobně věnuje důvodová zpráva k redefiniční novele.

⁵³ § 42 písm. d) trestního zákoníku.

⁵⁴ § 119 trestního zákoníku.

⁵⁵ Trestné činy získání kontroly nad vzdušným dopravním prostředkem, civilním plavidlem a pevnou plošinou dle § 290 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku a zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku.

Ministerstvo spravedlnosti nejprve navrhlo stanovit hranici na 5 let věku. Tento hraniční věk odpovídá rozhodovací praxi a názorům soudců Nejvyššího soudu, podle kterých je hraniční věk 5 až 8 let.⁵⁶ Představa, že šesti- nebo osmileté dítě může svobodně souhlasit s pohlavním stykem s dospělým (byť by takové jednání bylo trestné jako pohlavní zneužití) vyvolala silný odpor laické i odborné veřejnosti. Ministerstvo spravedlnosti proto navrhlo stanovit hranici bezbrannosti u dětí na 12 let věku.

Přínosem pravidla, že sexuální aktivity s dítětem do 12 let budu automaticky znásilněním nebo sexuálním útokem nepochybně bude vyšší míra právní jistoty (předvídatelnosti), nižší náklady trestního řízení a menší zátěž pro dětské oběti do 12 let. Dosavadní úprava neobsahující pevnou věkovou hranici totiž vedla ke sporům ohledně toho, zda je na místě konkrétní jednání kvalifikovat jako znásilnění nebo pohlavní zneužití. Vzhledem k rozdílu v trestních sazbách a v pravděpodobnosti uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody bylo logickým krokem obhajoby vždy se pokusit o kvalifikaci předmětného jednání jako pohlavního zneužití. Vedení těchto sporů zatěžovalo dětské oběti znaleckým zkoumáním a oddalovalo definitivní uzavření případu, což zbytečně zatěžovalo dětské oběti, obviněné, justici i státní rozpočet.

Jaké jednání tedy po redefiniční novele zůstává předmětem trestného činu pohlavního zneužití? Jde o pohlavní styk nebo jinou formu pohlavního zneužití dítěte⁵⁷ od dovršení 12. roku do dovršení 15. roku věku, pokud nebude bezbranné nebo neprojeví vůli nepodstupovat sexuální aktivity. Půjde tedy především o „dobrovolné“ sexuální aktivity mezi dvanácti-, třinácti- a čtrnáctiletými dětmi na jedné straně a osobami staršími patnácti let na druhé straně. „Dobrovolnost“ dávám záměrně do uvozovek, protože do pohlavního zneužití spadají jak milenecký vztah psychicky srovnatelně vyspělých osob ve věku čtrnácti a patnácti let, tak soulož mezi dvanáctiletým dítětem a padesátiletým pachatelem. Obzvláště v případě velkého věkového rozdílu mezi dítětem a pachatelem vyvstává otázka, zda k dosažení sexuálních aktivit zneužil bezbrannosti dítěte nebo svého postavení. Podle odpovědi na tuto otázku přichází v úvahu kvalifikace jednání jako znásilnění, sexuálního útoku, sexuálního nátlaku, nebo pohlavního zneužití. Takový stav nutně povede ke kvalifikačním sporům se všemi jejich výše popsány negativními dopady.

Mám za to, že cestou, jak předcházet podstatné části těchto sporů, by bylo omezení skutkové podstaty pohlavního zneužití na sexuální aktivity mezi dětmi mladšími patnácti let a jím věkově blízkými osobami. Takové řešení by odpovídalo skutečnosti, že v případě dvanáctiletého dítěte a zkušené dospělé osoby lze jen zřídka uvažovat o skutečně svobodné a informované volbě dítěte. Přitom dle Nejvyššího soudu je objektem trestného činu znásilnění svoboda rozhodování v sexuálních věcech, zatímco u pohlavního zneužití je to sexuální a mravní integrita dětí mladších patnácti let, resp. jejich ochrana před předčasnými sexuálními zkušenostmi.⁵⁸ Navíc není žádný přesvědčivý důvod pro mírnější postup (vyplývající z rozdílných trestních sazeb) vůči psychosexuálně vyspělému pachateli, pokud přesvědčí

⁵⁶ Srov. např. připomínku uplatněnou Nejvyšším soudem v připomínkovém řízení nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2021, sp. zn. 7 Tdo 833/2021.

⁵⁷ Srov. ŠÁMAL, op. cit., komentář k § 187.

⁵⁸ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 15 Tdo 1154/2019.

dvanáctileté dítě, že s ním „chce“ mít sex (např. jako odměnu za poskytnutí materiálních výhod), než když sexuální aktivity vykoná proti jeho vůli. I když s privilegovanou skutkovou podstatou pro pachatele věkově blízkého dětské oběti mají zkušenosti v zahraničí,⁵⁹ při projednávání české redefinice nebyla politická vůle se touto variantou ani zabývat. Ministerstvo spravedlnosti pouze v důvodové zprávě upozornilo na to, že státy vylučující trestní postih v případech nízkého věkového rozdílu mezi pachatelem a obětí (aplikace tzv. Romeo a Julie klauzule) nemají nad rámec znásilnění z podstaty doplňkový trestný čin pohlavního zneužití, tj. že mají k této problematice jiný legislativní přístup.

3.5 Revize sexuálního nátlaku

Trestní zákoník z roku 2009 zahrnul do trestného činu sexuálního nátlaku dvě různé skutkové podstaty: jedna z nich je skutečně nátlaková, neboť kriminalizuje situace, kdy pachatel přiměje oběť k sexuálnímu jednání zneužívaje svého postavení nebo závislosti oběti.⁶⁰ Druhá skutková podstata činí trestným jednání pachatele, který donutí oběť nebo zneužije její bezbrannosti k nekontaktním sexuálním aktivitám.⁶¹ Redefiniční novela tuto druhou skutkovou podstatu přesouvá do trestného činu sexuálního útoku.

Po redefiniční novele se sexuální nátlak omezuje pouze na situace, kdy pachatel přiměje oběť k sexuálním aktivitám, tj. nejedná přímo proti navenek projevené vůli oběti, ale oběť se mu podvolí v důsledku okolností, ve kterých se nacházejí. Redefiniční novela rozšiřuje způsoby, kterými pachatel může dosáhnout svého cíle, o zneužití tísně oběti, tedy stavu vyvolanému nepříznivými okolnostmi, které vedou k omezení svobody rozhodování.⁶² Jde o jednání, která podle dosavadní úpravy spadají pod trestný čin útisku,⁶³ tento však není uzpůsoben charakteru a závažnosti sexuálních deliktů, což má dopady například v oblasti promlčení, které v těchto případech činí pouze 3 roky.

Redefiniční novela také vyjasňuje rozsah aplikace kvalifikované skutkové podstaty způsobení těžké újmy na zdraví a sjednocuje ji napříč jednotlivými trestnými činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Dle Nejvyššího soudu se totiž zvlášť přitěžující okolnost způsobení těžké újmy na zdraví vztahovala pouze na sexuální nátlak spáchaný donucením nebo zneužitím bezbrannosti, ale nikoliv zneužitím postavení nebo závislosti.⁶⁴ Byť mám pochybnosti o slučitelnosti této interpretace s Evropskou úmluvou o lidských právech, po redefiniční novele již je postavené najisto, že pokud pachatel sexuálním deliktem způsobí oběti těžkou újmu na zdraví, bude délka promlčení stejná (patnáctiletá) bez ohledu na to, zda bude skutek kvalifikován jako znásilnění, sexuální útok, sexuální nátlak nebo pohlavní zneužití.

⁵⁹ Z evropských zemí srov. např. § 206 odst. 4 rakouského trestního zákoníku, čl. 183 bis španělského trestního zákoníku nebo čl. 417/6 belgického trestního zákoníku. Srov. také Znásilnění z podstaty v evropských zemích a možnost udělení peněžitého trestu za znásilnění. *Parlamentní institut*. Odpověď na dotaz č. 3955, červen 2023.

⁶⁰ § 186 odst. 2 trestního zákoníku (ve znění účinném do 31. 12. 2024).

⁶¹ § 186 odst. 1 trestního zákoníku (ve znění účinném do 31. 12. 2024).

⁶² Srov. ŠÁMAL, op. cit., komentář k § 177.

⁶³ § 177 trestního zákoníku.

⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 783/2017.

Závěr: Představuje redefinice revoluci?

Jak výraznou změnu představuje redefiniční novela? Na tuto otázku dle mého názoru neexistuje jednoduchá a jednoznačná odpověď. Je totiž třeba odlišovat proměnu práva v knihách a (předpokládané) dopady na praxi.

České trestní předpisy před redefiniční novelou bylo možné vykládat způsobem kriminalizujícím případy, kdy pachatelé musela být zjevná nevole oběti. Bylo možné aplikovat štrasburskou judikaturu vyžadující kriminalizaci veškerého nekonsenzuálního sexuálního jednání. Tento přístup volilo ministerstvo spravedlnosti v důvodové zprávě nebo ve vyjádřeních ke stížnostem před Evropským soudem pro lidská práva.⁶⁵ Postupně se tímto směrem začala vydávat i judikatura Nejvyššího soudu.⁶⁶ Nicméně tento přístup byl v praxi orgánů činných v trestním řízení spíše ojedinělým. Obdobné platí pro interpretaci bezbrannosti: i když ji bylo možné vykládat způsobem obsaženým v redefiniční novele, orgány činné v trestním řízení zpravidla volily podstatně užší výklad.⁶⁷

Postup orgánů činných v trestním řízení byl proto značně nepředvídatelný. Navíc, v důsledku omezeného soudního přezkumu rozhodnutí o odložení věci a náročnosti veškerých řízení pro traumatizované oběti neměly soudy mnoho příležitostí usměrňovat praxi policie a státního zastupitelství.

Z právě uvedeného je zřejmé, že rozsah kriminalizovaného jednání před redefinicí a po ní nemusí být velký v teoretické rovině, ale může být značný v praxi. Redefiniční novelu lze proto považovat za jeden z právních předpisů směřujících ke sjednocení textu právních norem a jejich aplikace v praxi.⁶⁸ Větší předvídatelnost práva v oblasti sexuálních deliktů má potenciál být významným přínosem pro všechny dotčené osoby, neboť může přispět ke snížení zátěže všech subjektů trestního řízení, ke zkrácení délky řízení, k snížení nákladů státu a k lepšímu povědomí veřejnosti o tom, co je trestné.

Příspěvek je zveřejněn pod mezinárodní verzí licence
Creative Commons 4.0 International (CC-BY-4.0).

⁶⁵ Viz např. rozsudek ESLP Z. *proti České republice*, op. cit.

⁶⁶ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1498/2017, a ze dne 4. 8. 2021, sp. zn. 8 Tdo 699/2021.

⁶⁷ Srov. např. vyrozmění Městského státního zastupitelství o výsledku přezkumu ze dne 2. 10. 2020, č. j. 3 KZN 1014/2020–8, nebo ze dne 20. 1. 2021, č. j. 3 KZN 1114/2020–13.

⁶⁸ Tomu odpovídá i text důvodové zprávy. Obdobný názor zastává VAICOVÁ, N. Znásilnění jako nekonsenzuální pohlavní styk: redefinice skutkové podstaty trestného činu, nebo její pouhá precizace? *Trestněprávní revue*. 2024, č. 1, s. 1–6. ISSN 1213-5313.